ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

1) *Στρατιωτικαὶ ἀναμνήσεις* τῆς κατὰ Φεβρουάριον 1897 καθόδου τοῦ Ἑλλην. Στρατοῦ εἰς Κρήτην (1898).

2) «*Σταχυολογήματα*», ἀνέκδοτος ἱστορικὴ συλλογὴ περίεργος. (1908).

3) «*Τὰ Πάρια*», Ἱστορικὴ Μονογραφία περὶ τῆς νήσου Πάρου. (1911).

4) «*Ἐπαναστατικαὶ Σελίδες*» (Ἐγκεκριμ. παρὰ τοῦ Ὑπουργ. Στρατιωτικῶν). (1919).

5) «*Ἱστορικὰ Ἠπειρωτικὰ Σημειώματα*». (1925).

6) «*Διάφορα πρωτότυπα ἱστορικὰ δημοσιεύματα*» ἐν τῷ περιοδικῷ «Ἑλλάς» καὶ ἀλλαχοῦ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ Γ. ΚΥΠΡΑΙΟΥ

Ἀποστράτου ἀνθυπολοχαγοῦ ἀρχειοφύλακος

ΟΜΙΛΙΑ

γενομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ
τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Πάρου
κατὰ την 25ην Μαρτίου 1926
Ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς

(ΕΘΝΙΚΟΙ ΗΡΩΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ)

Ἡ ἡρωῒς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

ΜΑΝΤΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ — ΣΤΟΑ ΔΑΓΚΛΗ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ Γ. ΚΥΠΡΑΙΟΥ
Ἀποστράτου ἀνθυπολοχαγοῦ ἀρχειοφύλακος

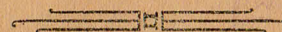
ΟΜΙΛΙΑ

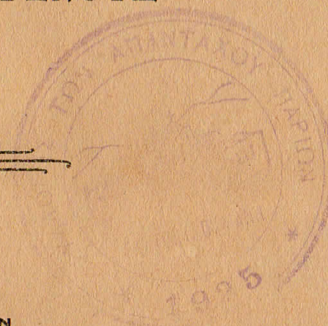
γενομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ
τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Πάρου
κατὰ τὴν 25ην Μαρτίου 1926
Ἐπέτειον τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς

(ΕΘΝΙΚΟΙ ΗΡΩΕΣ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΕΣ)

Ἡ ἡρωῒς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως

ΜΑΝΤΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

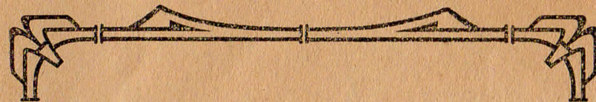

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΡΑΝΑΣΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ—ΣΤΟΑ ΔΑΓΚΛΗ

ΜΑΝΤΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

(Ἰδιόχειρος ὑπογραφή)

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ

Γενομένη ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Πάρου κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Ἐθνικῆς ἑορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου 1926, ὑπὸ τοῦ κ. ***Νικηφόρου Γ. Κυπραίου*** *ἀποστράτου ἀξιωματικοῦ.*

(Οἱ Ἐθνικοὶ ἥρωες καὶ μάρτυρες καὶ ὁ βίος τῆς ἐκ Πάρου ἡρωΐδος Μαντοῦς Μαυρογένους).

Εἶμαι ἀπείρως εὐγνώμων πρὸς τὸν Σύλλογον τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου Πάρου, ὅστις μὲ ἠξίωσε τῆς τιμῆς σήμερον νὰ ὁμιλήσω τὸν πανηγυρικὸν ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ καὶ ἱεροῦ σχολικοῦ αὐτοῦ βήματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσόντων τῆς φιλομαθείας μου καὶ τῆς ἀόκνου καὶ διηνεκοῦς ἐργασίας, ἣν καταβάλλω ἀπὸ ἐτῶν πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην τῆς προγονικῆς ἡμῶν ἱστορίας. Ὁ μόχθος καὶ ἡ προσπάθεια αὕτη πηγάζουν ἀπὸ τὴν θέρμην τοῦ ἔρωτος πρὸς τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν Παιδείαν, ἥτις ἐξυψοῖ τὴν ψυχήν, ἐξημερώνει τὰ ἤθη, ἠθικοποιεῖ καὶ προάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς ὑψηλὰς σφαίρας τῆς τελειότητος. Δόξα, τιμὴ καὶ εὐγνωμοσύνη παντὶ τῷ προστατεύοντι καὶ ἐνισχύοντι τὴν Παιδείαν, τὸ καύχημα τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος καὶ τῆς παγκοσμίου ἀναπτύξεως καὶ προόδου.

Ὁ Ἐπίκτητος λέγει: «Εἰ μὲν θέλεις νὰ ὠφελήσῃς τὴν πόλιν μὴ τὰς ὀρόφους ὑψώσῃς ἀλλὰ τὰς ψυχὰς βελτιώσῃς· ἄμεινον γὰρ ἐν μικραῖς οἰκίαις μεγάλας ψυχὰς κατοικεῖν, ἢ ἐν μεγάλαις οἰκίαις ταπεινὰ ἐμφωλεύειν ἀνδράποδα». Μόνη λοιπὸν ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα εἶναι τὰ ἐξυψωτικὰ βάθρα τῆς ἀναγεννήσεως τῶν ψυχῶν.

Ἐπιλαμβάνομαι μετὰ τοῦτο νὰ ἐξάρω, ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἐπισήμῳ ἑορτῇ τῆς Ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως καὶ ἀπολυτρώσεως ἐκ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας, τὰ ἔργα καὶ τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες συνετέλεσαν διὰ τῶν θυσιῶν καὶ τοῦ αἵματός των νὰ δημιουργηθῇ ἡ ἐλευθέρα Πατρίς, ἥτις εὔτολμος καὶ θαρραλέα—διὰ μέσου ἀφαντάστων περιπετειῶν καὶ θυσιῶν—ὀξὺ σήμερον τὸ βλέμμα ρίπτει ἐπ' ἐκείνων, οἵτινες τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὑπόστασιν αὐτῆς ἐπιβουλεύονται. Δὲν θὰ περιαυτολογήσω οὐδὲ τὰ τετριμμένα περὶ τοῦ ἔργου ἐκείνου τῶν ἀνδρῶν τοῦ 1821 θὰ μνημονεύσω, διότι παγκοίνως εἶναι ταῦτα γνωστὰ ὡς καὶ τὰ ἔνδοξα αὐτῶν κατορθώματα, δι' ὧν ἐπετεύχθη ἡ Ἐθνικὴ ἡμῶν ἀποκατάστασις καὶ ἡ λύτρωσίς μας ἐκ τῆς ἀφορήτου δουλείας.

Ἐν τούτοις πρὶν ἔτι ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τῆς Παρίας ἡρωΐδος Μαντοῦς Μαυρογένους, εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀναφέρω ὅτι, ἐὰν ἔλειπον κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑπταετοῦς ἱεροῦ ἀγῶνος μας τοῦ 1821 οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πρωτεργάται τῶν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν κατορθωμάτων μας, ἡ γωνία αὕτη ἔτι καὶ νῦν δὲν θὰ ἦτο Ἑλληνική.

Τίνες λοιπὸν ἀφύπνισαν τὸ δοῦλον Ἔθνος: Τίνες ἐτέθησαν ταγοὶ καὶ ἡγήτορες αὐτοῦ; Ὁ Φεραῖος, ὁ Σκουφᾶς καὶ Τσακάλωφ, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Φωτάκος, ὁ Ρήγας Παλαμήδης, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ὁ Γιωργάκης Ὀλύμπιος, οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σοῦτσοι, ὁ Κρεββατᾶς, ὁ Βαρβιτσιώτης, ὁ Κουμιτσιώτης, ὁ Παπαφλέσσας, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος ὁ ἐπικληθεὶς Τουρκοφά-

γος, ὁ Κεφάλας, ὁ Μητροπέτροβας, ὁ Παπατσώνης, ὁ Τσόκρης, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος, ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης, ὁ Δαγραῖος, ὁ Ζαφειρόπουλος, ὁ Κοντάκης, ὁ Πλαπούτας, ὁ Χατζηχρῆστος, ὁ Μεταξᾶς, ὁ Παναγ. Γιατρᾶκος, ὁ Πονηρόπουλος, ὁ Κρίτσαλης, οἱ Ντεληγιανναῖοι, οἱ Ζαρίφαι, οἱ Τζαννέττοι, ὁ Γαλλίνας, ὁ Μαυροκορδᾶτος, ὁ Νέγρης, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, οἱ Μποτσαραῖοι, ὁ Ἀθ. Διάκος, οἱ Τζαβελλαῖοι, ὁ Κανέλλος, ὁ Μπουκουβάλας, ὁ Κοντογιάννης, ὁ Πανουργιᾶς, ὁ Δυοβουνιώτης, ὁ Τσάμης, ὁ Κωλέττης, οἱ Γεννάδιοι, ἡ Μαντὼ Μαυρογένους, ἡ Μπουμπουλίνα, ὁ Τζώρτζ, ὁ Κόχραν, ὁ Σισίνης, οἱ Δράκοι, ὁ Ζῆδρος, οἱ Γριβαῖοι, ὁ Γκούρας, ὁ Καποδίστριας, ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ὁ Κωνστ. Κανάρης, ὁ Σαχτούρης, οἱ Τσαμαδοί, ὁ Κριεζῆς, ὁ Τομπάζης, ὁ Σαχίνης, ὁ Λεμπέσης, ὁ Ἀποστόλης, ὁ Παπανικολῆς, ὁ Πιπῖνος, ὁ Μπαρμπάτσης, ὁ Κούτσης, ὁ Λάμπρος, ὁ Κυριακός, ὁ Γιαννίτσης καὶ τόσοι ἄλλοι ἁρματωλοὶ καὶ κλέφτες, πολιτικοὶ καὶ φιλέλληνες, οἵτινες ἀφοῦ ἐμάλαξαν τὸν σίδηρον τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς, διὰ μέσου φλογῶν καὶ αἱμάτων, ὡδήγησαν τὰ ἄλκιμα στήθη εἰς τοὺς ὄντως θείους ἐνθουσιασμοὺς τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ πράγματι μετ' οὐ πολὺ αἱ ἁλύσσεις ἐθραύσθησαν καὶ ἡ κυανόλευκος ἐκυμάτισεν ἐπὶ τῆς ἐλευθέρας Πατρίδος, χαιρετίζουσα τὰ θάλπη τῆς οὐρανίας ταύτης χαρᾶς καὶ τὸ πτερύγισμα τῆς χελιδόνος, ἥτις ἀνήγγελλε τὴν Ἐθνικὴν ἄνοιξιν.

Μέσα λοιπὸν εἰς τὸ ἡρωϊκὸν αὐτὸ πάνθεον — ποῦ εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν ἱερὰν μνήμην των ἀνέφερον — μέσα εἰς τὸ ὀνοματολόγιον τῆς πλειάδος τῶν Ἐθνικῶν ἀναμορφωτῶν, ποῦ μὲ πραγματικὴν συγκίνησιν ἐμνημόνευσα, σεμνὸν καὶ ἐπιβάλλον προβάλλει τὸ ὄνομα Ἑλληνίδος ἡρωΐδος παρθένου, τῆς Παρίας Μαντοῦς Μαυρογένους, σέμνωμα ἱστορικόν, σέμνωμα Ἐθνικόν, σέμνωμα τῆς ἰδιαιτέρας μας Πατρίδος Πάρου.

Κόρη προηγμένη εἰς ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν, χάριν τοῦ ὑψηλοῦ τῆς φιλοπατρίας συναισθήματος, ἐθυ-

σίασε τὰ πάντα, ἀπεμακρύνθη τῆς ἰδιαιτέρας της πατρίδος καὶ τῶν οἰκείων της, ἀπῆλθεν εἰς μεμακρυσμένα πολεμικὰ πεδία, ἀνερριχήθη εἰς ὄρη υψηλὰ καὶ δύσβατα, διέβη ποταμοὺς καὶ πεδιάδας ἀνύδρους (κατὰ τὴν Θεσσαλικὴν ἐκείνην ἐκστρατείαν, εἰς ἣν ἑκουσίως συμμετέσχε) καὶ τέλος ὑπέμεινεν εὐχαρίστως ὅλα τὰ δεινὰ τῶν πολεμικῶν ταλαιπωριῶν καὶ τῶν κατόπιν θλίψεων.

Μεταξὺ λοιπὸν πράγματι τῶν γυναικῶν, αἵτινες πολυτίμους εἰς τὸ Ἔθνος προσέφερον ὑπηρεσίας καὶ ἐκδουλεύσεις σημαντικάς, ὅλως ἐξαιρετικὴν κατέχει θέσιν μετὰ τὴν Σπετσιώτισσαν χήραν Λασκαρίναν Μπουμπουλίναν καὶ ἡ Παρία κόρη Μαντὼ Μαυρογένους, περὶ τῆς ὁποίας ὁ ἐκ Λευκάδος ποιητὴς Ἰωάννης Ζαμπέλιος ἐν τῇ τραγῳδίᾳ του «Ὁ **Μᾶρκος Μπότσαρης**» λέγει:

> *«Δὲν γροικᾶς, Μᾶρκε, πόσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα γυναῖκες ἄλλαι συμπλέκονται μὲ Τούρκους; Ἐξ ἑνὸς μία ἀνδρεία Μπουμπουλίνα εἰς τὴν Ναυπλίαν πολεμεῖ τοὺς Τούρκους! Καὶ ἐκ τοῦ ἑτέρου Μαντὼ ἡ Μαυρογένους ἄλλη ἀνδρειωμένη γυνὴ στρατεύει! Ὄντως τῆς νέας Ἑλλάδος ἡρωΐδες».*

Ἡ ἐπικληθεῖσα «ἡρωῒς τῆς Μυκόνου» Μαντὼ Μαυρογένους ἦτο νόμιμος καὶ γνησία κόρη τοῦ ἐκ Πάρου Νικολάου Στεφ. Μαυρογένους (Σπαθαρίου), ὅστις ἦτο υἱὸς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Νικολάου Π. Μαυρογένους, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ἔφερεν. Ἡ μήτηρ τῆς Μαντοῦς Μαυρογένους ἦτο Μυκονία, θυγάτηρ τοῦ εὐπατρίδου Ἀντωνίου Χατζῆ Μπατῆ, ὅστις καὶ Προξενικὸς Πράκτωρ τῆς Ρωσσίας διετέλεσεν ἐν Μυκόνῳ, ἐὰν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ ἱστορική μου μνήμη.

Μετὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ ἡγεμόνος (θείου τῆς Μαντοῦς) Νικολάου Π. Μαυρογένους, ἥτις ἐξετελέσθη τῇ ἐπιβουλῇ τοῦ Μεγάλου Βεζύρου Σεῒτ Χασὰν τοῦ Ρουχτσουκῆ, ὁ ὁμώνυμος αὐτοῦ ἀνεψιὸς καὶ πατὴρ τῆς Μαντοῦς, Νικόλαος, διαλαθὼν τὴν προσοχὴν καὶ καταδίωξιν τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς Βιέννην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Τεργέστην, ἔνθα καὶ ὁριστικῶς ἐγκατεστάθη μετὰ τῆς οἰκογενείας του ὡς μεγαλέμπορος. Τότε εἰς τὰ ἐμπορικὰ βιβλία τοῦ πατρὸς τῆς ἡρωΐδος μας ἀνεγράφετο καὶ δάνειον 20 χιλ. γροσίων ὑπὲρ τοῦ διασήμου θαλασσομάχου ἥρωος Λάμπρου Κατσώνη.

Ἡ Μαντώ, κατὰ συγκοπὴν τοῦ Μαντελένια ἢ Μαγδαληνή, ἦτο κόρη διακρινομένη ἐπὶ κάλλει καὶ παιδείᾳ καὶ διὰ τοῦτο ἐν Τεργέστῃ, ἔνθα διήνυσε τὴν νεανικὴν αὐτῆς ἡλικίαν, ἐκαλεῖτο «la bella Greca», ἤτοι *«ἡ ὡραία Ἑλληνίς»*.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀφοῦ ὁ Νικόλαος οὗτος Μαυρογένης, πατὴρ τῆς Μαντοῦς, ἐμυήθη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν, ἀπῆλθε τῆς Τεργέστης καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως καὶ σταθερῶς ἐν Μυκόνῳ, βαρέως φέρων τὸν μαρτυρικὸν θάνατον τοῦ πατρός του Στεφάνου, ἐπισυμβάντα ἐν Κων)λει κατὰ τὴν ἀπαγχόνισιν τοῦ Ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄.

Μετ᾽ ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τῆς ἐν Μυκόνῳ ἐγκαταστάσεώς του ὁ πατὴρ τῆς ἡρωΐδος μας ἐπόθησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα Πάρον, ὅπου καὶ αἰφνιδίως ἀπέθανε, μακρὰν τῆς οἰκογενείας του, ἥτις, ὡς προέφημεν, εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἐν Μυκόνῳ. Ἡ παράδοσις λέγει, ὡς καὶ τὸ κατωτέρω μνημονευόμενον *μοιρολόγιον*, γνωστὸν ἐν Μυκόνῳ, ὅτι ὁ Μαυρογένης ἐδηλητηριάσθη, ἄγνωστον ὅμως ὑπὸ ποίων καὶ διατί.

«Πούβητα μοῦ τὸν γέψανε
καὶ μοῦ τὸν φαρμακέψανε!
Σἂν νἆταν ᾿κεῖνος ὁ καιρός,
ἐκεῖνο τὸ ζαμάνι
ποῦ ἤτανε Σπαθάρης
καὶ ἐφόρει τὸ χατζάρι
καὶ τὸ λαχουρὶ ζωνάρι».

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εὑρίσκει τὴν Μαντὼ ὀρφανὴν μὲν πατρός, ἀλλὰ πλουσίαν εἰς κάλλος, ἀρετήν,

μόρφωσιν καὶ ἁγνὸν πατριωτικὸν ἐνθουσιασμόν.

Τότε ἐξοπλίζει δι᾽ ἐξόδων της δύο πλοῖα καὶ καταδιώκει τοὺς Τυνισίους καὶ Ἀλγερίνους πειρατάς, οἵτινες εἶχον ἐπιδράμει κατὰ τῆς Μυκόνου, λαβοῦσα δὲ ἐκ τῆς πατρικῆς ὁπλοθήκης τὸ ἐχθροκτόνον ξίφος, ἐπὶ τῆς λεπίδος τοῦ ὁποίου ἐφέροντο κεχαραγμέναι αἱ λέξεις *«Δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με, Βασιλεῦ τῶν Βασιλευόντων»*, καὶ ἀνασύρασα αὐτὸ ὥρμησεν ἀκράτητος κατὰ τῶν πειρατῶν κραυγάζουσα: «Νίκη εἰς τὸν σταυρόν, νίκη εἰς τοὺς ἀνδρείους». Οἱ πειραταί, οἵτινες εἶχον ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν νῆσον, πρὸ τῆς ἀνελπίστου ταύτης ἀντιστάσεως εὑρεθέντες, ἐγκατέλειψαν ὅπλα καὶ ἀποσκευὰς καὶ προτροπάδην ἀπῆλθον, καθ᾽ ὃν χρόνον οἱ Μυκόνιοι ἀνέκραζον: «Δόξα εἰς τὴν νικήτριαν Μαντὼ Μαυρογένους». Διὰ δοξολογίας δὲ ἀνέπεμψαν εὐχαριστίας καὶ πρὸς τὸν Θεόν.

Μετὰ τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο κατόρθωμα καὶ τὴν ἀπόκρουσιν τῶν πειρατῶν, ἡ Μαντὼ κατήρτισεν ἰδίαις αὐτῆς δαπάναις ἔνοπλον σῶμα πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς νήσου ἀπὸ ἐχθρικῶν ἢ πειρατικῶν ἐπιδρομῶν.

Πλήρης ἁγνοῦ πατριωτικοῦ καὶ πολεμικοῦ μένους ἡ ἡρωϊκὴ κόρη, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἄμυναν τῆς ἰδιαιτέρας της πατρίδος, ἀλλὰ πωλήσασα τὰ ὑπάρχοντά της καὶ περιβληθεῖσα τὴν ἀνδρικὴν στολήν, ἐπὶ κεφαλῆς ἐπιλέκτων Μυκονίων, μετέσχεν ἀνδρείως ὅλων τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν κινδύνων τοῦ πολέμου ἐν τῇ ἀνατολικῇ Ἑλλάδι καὶ ἰδίως κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου ὑπὸ τοὺς ὁπλαρχηγοὺς Τσάμην, Καρατάσσον, Διαμάντην καὶ Ἠλίαν Μαυρομιχάλην.

Ἠκολούθησε, μετὰ τῶν δύο παρ᾽ αὐτῆς ἐξοπλισθέντων πλοίων, τὸν ναύαρχον Τομπάζην, ἐστρατολόγησε δὲ κατὰ τὸν Γάλλον συγγραφέα καὶ ἱστορικὸν Πουκεβὶλ **600** νησιώτας καὶ τεθεῖσα ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἔδραμεν, ὡς ἀνωτέρω ἔφημεν, εἰς τὴν πολιορκουμένην Κάρυστον. Μετὰ ταῦτα, κατόπιν διαταγῆς τῆς ὑπὸ τὸν

Ἀλέξ. Μαυροκορδᾶτον προσωρινῆς Κυβερνήσεως, μετέβη μετὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ αὐτῆς σώματος εἰς Θεσσαλίαν ὅπως ἀνακόψῃ τὴν κάθοδον τοῦ Σελὴμ Πασσᾶ, καὶ μάχεται ἀνδρείως μετ᾽ ἐνθέου ἐνθουσιασμοῦ ἡ ἡρωῒς ἐν Πηλίῳ, Φθιώτιδι, Λεβαδείᾳ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἀφοῦ ἐκόπασεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐγλυκοχάραζε τὸ φῶς τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως, ἡ Μαντὼ μετέβη εἰς Ναύπλιον, ἔνθα εἶχον ἐπιστρέψει πάντες οἱ ἐκ τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου διασωθέντες. Νέος τις Σκουφᾶς ὀνόματι ὁμιλεῖ εἴς τινα τῆς πόλεως πλατεῖαν καὶ ἐπικαλεῖται τὸ ἔλεος καὶ τὴν συνδρομὴν ὑπὲρ τῶν ἀνδρείων ἐκείνων. Πρώτη ἡ Μαντὼ σπεύδει καὶ διαθέτει τὰ κοσμήματά της καὶ πᾶν ὅ,τι εἶχεν ὑπὲρ αὐτῶν καὶ μετά τινα ἔτη ζητεῖ ἀπὸ τὸ Ἔθνος οἶκόν τινα *Ἐθνικὸν* ὅπως κατοικήσῃ ἄνευ πληρωμῆς.

Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις διὰ τοῦ Προέδρου της Σισίνη παραχωρεῖ ἐν Ναυπλίῳ οἶκον Ἐθνικὸν γειτνιάζοντα μετ᾽ ἐκείνου ἐν ᾧ κατῴκει ὁ ἔνδοξος Φαναριώτης Στρατηγὸς Δημ. Ὑψηλάντης, διὰ τὸν ὁποῖον, ὡς λέγουσιν οἱ ἱστορικοὶ καὶ χρονογράφοι τῆς περιόδου ἐκείνης, ᾐσθάνθη σφοδρὸν αἰσθηματικὸν ἔρωτα, ἀποβλέψασα οὐχὶ εἰς τὸ ἀνδρικὸν αὐτοῦ κάλλος, διότι ὁ Ὑψηλάντης ἦτο δύσμορφος, ἀλλ᾽ εἰς τὸ εὐγενὲς τῆς καταγωγῆς, τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ἔξοχον φιλοπατρίαν του.

Ἡ Μαντὼ ἀπέστελλεν ἐκκλήσεις πρὸς τὰς ἐν Λονδίνῳ καὶ Παρισίοις ὁμοφύλους της, ζητοῦσα νὰ συνδράμωσι τὴν πάσχουσαν Πατρίδα της καὶ νὰ ἐπουλώσωσι τὰς χαινούσας πληγάς της. Πράγματι δὲ ὄχι ὀλίγον, αἱ θερμαὶ αὗται ἐπικλήσεις τῆς Μαντοῦς, συνετέλεσαν ὥστε καὶ βοήθειαι ὑλικαὶ νὰ ἔλθωσι καὶ ἄκρατον φιλελληνικὸν ρεῦμα νὰ δημιουργηθῇ ὑπὲρ τῆς δοκιμαζομένης Ἑλληνικῆς Πατρίδος.

Ἐν Ναυπλίῳ μένουσα πληροφορεῖται περὶ τοῦ μελετωμένου φόνου τοῦ Καποδιστρίου καὶ εἰδοποιεῖ καταλλήλως αὐτόν. Δὲν γίνεται ὅμως πιστευτὴ καὶ ἐπέρ-

χεται τὸ γνωστὸν τέλος τοῦ ἀφθάστου εἰς πατριωτισμὸν Κυ ερνήτου. Ὁ Ἰω. Ζαμπέλιος ἐν τῷ δράματι αὐτοῦ τῷ ἐπιγραφομένῳ «*Καποδίστριας*» ὁμιλεῖ περὶ τῆς ἱστορικῆς ταύτης λεπτομερείας.

Δυστυχῶς ὅμως αἱ σχέσεις μετὰ τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου ἐγένοντο ἀφορμὴ ὥστε ἡ Μαντὼ νὰ ἐκδιωχθῇ σκαιῶς καὶ ἀγνωμόνως, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Κωλέττη, ἐκ Ναυπλίου καὶ νὰ μεταφερθῇ σχεδὸν ἄκουσα ὡς εἰς Μύκονον.

Πρὶν τοῦ γεγονότος ὅμως τούτου καὶ μόλις ὡς ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ἰω. Καποδίστριας ἀνεγνώρισε τὰς πατριωτικὰς ὑπηρεσίας τῆς Μαντοῦς καὶ ἀπένειμεν αὐτῇ τὸν ἐπίτιμον στρατιωτικὸν βαθμὸν τοῦ Ἀντιστρατήγου μετὰ τῶν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον ἀνηκουσῶν τιμῶν καὶ ἀποδοχῶν, ἀναθέσας αὐτῇ συγχρόνως καὶ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τοῦ ἐν Ναυπλίῳ ὀρφανοτροφείου.

Μετὰ τὸν φόνον ὅμως τοῦ Καποδιστρίου, ὅστις δεινῶς ἔθλιψε τὴν ψυχὴν τῆς ἡρωΐδος μας, καὶ τὴν ἄφιξιν τοῦ Ὄθωνος, τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ἠρνεῖτο νὰ τῆς χορηγήσῃ τοὺς στρατιωτικούς της βαθμοὺς καὶ τὰ ἀριστεῖά της, ἅτινα εἶχον ἀπονεμηθῆ αὐτῇ κατόπιν ψηφίσματος τῆς ἐν Τροιζῆνι Ἐθνοσυνελεύσεως.

Τότε ἡ Μαντὼ ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματείαν τὴν ἀκόλουθον ἀναφοράν, ἀνέκδοτον καὶ τοῖς πολλοῖς ἄγνωστον:

«*Ἡ Γραμματεία δὲν ἐγκρίνει νὰ ἔμβω εἰς τὰ δικαιώματα τῶν ἀξιωματικῶν τοῦ Στρατοῦ, ὡς νὰ ἦσαν ἄλλης φύσεως αἱ πρὸς τὴν Πατρίδα ἐκδουλεύσεις μου ἀπὸ τὰς ἐκδουλεύσεις τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν καὶ ὡς τὸ Ἔθνος εἰς τὰς προκηρύξεις καὶ τὰ θεσπίσματά του νὰ ἔκαμέ ποτε διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τῶν στρατιωτικῶς ὑπηρετησάντων, ἢ ἄλλως πως θυσιασθέντων ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἡ Γραμματεία ἔπρεπε νὰ μὲ θεωρήσῃ ὡς ἀγωνισαμένην προσωπικῶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος,*

ὡς θυσιάσασαν ὑπερόγκους χρηματικὰς ποσότητας ἰδικάς μου, ὡς στρατολογήσασαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πατρίδος καὶ ἐκπληρώσασαν καθήκοντα στρατιωτικὰ κατά τε ξηρὰν καὶ θάλασσαν».

Τότε δυστυχῶς εἶχεν ἀρχίσει ἡ περίοδος, καθ᾽ ἣν ἔπνεεν ὁ ἄνεμος τῆς στυγνῆς ἀγνωμοσύνης δι᾽ ὅσους διὰ τοῦ αἵματος καὶ τῶν θυσιῶν των εἶχον συντελέσει εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἔθνους. Ἡ Βαυαροκρατία καὶ αἱ ἁρματωλικαὶ οἰήσεις δὲν ἐπέτρεπον ἀναγνώρισιν ὑπηρεσιῶν — πραγματικῶς ἐθνικῶν — προσφερθεισῶν παρ᾽ ἀθορύβων καὶ ἁγνῶν πατριωτῶν.

Ἰδιαίτερος γραμματεὺς τῆς Μαντοῦς Μαυρογένους, κατὰ τὸ στάδιον τῆς δράσεως αὐτῆς, ἐτύγχανεν ὁ πρὸ Ο ετίας ἐν Ἀθήναις ἀποβιώσας συμβολαιογράφος Ἀνατάσ. Μαυροκέφαλος. Ἡ Μαντὼ ἀπογοητευμένη καὶ συντετριμμένη ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀτυχημάτων, βαθύτατα δ᾽ ἀλγοῦσα, ὡς προανεφέραμεν καὶ διὰ τὸν ἄγριον τοῦ Κυβερνήτου φόνον καὶ τὸν θάνατον τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ἀπεσύρθη ἐν Μυκόνῳ καὶ ἔμενε παρὰ τῇ μητρὶ αὐτῆς ἐν στερήσει καὶ πενίᾳ.

Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τῆς μητρός της καὶ ὀλίγον βραδύτερον τὸ ἔτος 1838 ἀφίκετο εἰς Πάρον, ἔνθα μέχρι τοῦ θανάτου της διέτριψε ξενιζομένη παρὰ τῶν συγγενῶν της καὶ τιμωμένη ἰδιαιτέρως παρὰ τῶν Παρίων, ἀφοῦ τὸ πατριωτικὸν αὐτῆς κλέος ἦτο ἄφθαστον καὶ μεγαλειῶδες. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διέμενεν εἰς τὴν ἐν Πάρῳ οἰκίαν τῆς Μαργαρίτας χήρας Ἐλευθερίου Βατιμπέλα, κατόπιν συζύγου Ζαννῆ Καμπάνη, ἔφερε δὲ πάντοτε μεθ᾽ ἑαυτῆς μικρὰν κόρην εὐειδεστάτην ὀνόματι Ἑλένην, ἣν καὶ ἀποκατέστησε, καθὼς καὶ τὴν μνησθεῖσαν Μαργαρίταν Βατιμπέλα, ἀναδεκτήν της, μετὰ τοῦ ἐξ Ἄνδρου Ζ. Καμπάνη.

Ὁ Πουκεβίλ, ὁ Λακροά, ὁ Σενεσύ, ὁ Ἐρρῖκος Βέλ, ὁ Ἰούλιος Βέρν, ἡ Δώρα Δ᾽ Ἴστρια, ὁ Μαξὶμ Ραϊμπώ, ὁ Αὔγουστος Φάμπρ, ὁ Ζηνοβιέ, ὁ Φραντέλ, ὁ Ἔντου

αρντ, ὁ Θεόδ. Πλαγκάρ καὶ πολλοὶ ἄλλοι ξένοι συγγραφεῖς καὶ λογογράφοι, πλεῖστα ὅσα περὶ Μαντοῦς ἔγραψαν, καθὼς καὶ οἱ ἡμέτεροι Μιχ. Λαμπρινίδης, Βλαχογιάννης, ὁ Γ. Π. Μαυρογένης γόνος τῆς οἰκογενείας ταύτης, ὁ Ζαμπέλιος, ἡμεῖς αὐτὸς ἐν τῇ ἱστορικῇ μονογραφίᾳ μας περὶ τῆς Πάρου ὡς καὶ ἄλλοι τινὲς ἱστορικοὶ καὶ λογογράφοι.

Ἡ εἰκὼν τῆς περικαλλοῦς ἡρωΐδος μας εἶχε διασπαρῇ καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν Φιλελληνικῶν Συλλόγων, ὁ δὲ Γάλλος συγγραφεὺς Ζηνοβιέ, ὃν ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, συνέγραψε καὶ ἐποποιΐαν ἐκδοθεῖσαν τῷ 1825 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἡ Μαυρογενὶς ἢ ἡ ἡρωῒς τῆς Ἑλλάδος*». Ἀπέθανε μετὰ τὸ ἔτος 1839 καὶ ἐτάφη μεγαλοπρεπῶς — δημοτικῇ δαπάνῃ — ἐν τῷ πρὸς Β. προαυλίῳ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἑκατονταπυλιανῆς.

Τοιοῦτος ἐν συντομίᾳ ὁ βίος καὶ ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις τῆς Μαντοῦς Μαυρογένους, πατρόθεν ἐκ Πάρου καταγομένης, μητρόθεν δὲ ἐκ Μυκόνου, καὶ διὰ τοῦτο πάνυ δικαίως μετὰ τῶν γειτόνων ἡμῶν Μυκονίων μεριζόμεθα τὴν δόξαν τῆς ἀειμνήστου ἡρωΐδος.

Καθῆκον ἐθεωρήσαμεν κατὰ τὴν σημερινὴν ἐπίσημον Ἐθνικὴν ἑορτὴν νὰ ἀναλύσωμεν τὸ ἔργον καὶ τὸν βίον τῆς Μαντοῦς Μαυρογένους ἐν συντομίᾳ, ἵνα αἱ Ἑλληνίδες κόραι μας φρονηματισθῶσι καὶ παραδειγματισθῶσιν ἐκ τῶν ὑψηλῶν πατριωτικῶν πράξεων αὐτῆς καὶ μίαν ἡμέραν—ὅταν πάλιν ἠχήσῃ τὸ πολεμιστήριον σάλπισμα — γίνωσι καὶ αὗται μιμηταὶ τῶν παραδειγμάτων τῆς πατριωτικῆς αὐτοθυσίας τῆς Μαντοῦς Μαυρογένους. Τοῦτ' αὐτὸ ἂς πράξωσι καὶ οἱ μικροὶ καὶ τρυφεροὶ ἀκροαταί μου, εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ὁποίων πάλλονται ἁγνοὶ οἱ πατριωτικοὶ παλμοί, καθὼς καὶ ὅσοι αἰσθάνονται τὸ ἱερὸν πῦρ.

Περαίνων τὸν λόγον μου, ὀφείλω ν' ἀπευθύνω θερμὴν ἱκεσίαν πρὸς τὸν ἀληθῶς ρέκτην καὶ φιλοπόλιδα Κοινοτικόν μας ἄρχοντα ὅπως, ἄνευ ἀναβολῆς, ἐξ ὑπερ-

τάτης εὐλαβείας καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν ἱερὰν τῆς ἡρωΐδος μνήμην, προκαλέσῃ ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου ὅπως ἡ κυρία ὁδὸς τῆς κωμοπόλεώς μας, ἡ ἀπὸ τῆς οἰκίας κ. Ἰω. Μ. Δαμία ἀρχομένη καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ κυρίας Κονταράτου τερματιζομένη, ὀνομασθῇ «*ὁδὸς Μαντοῦς Μαυρογένους*», τεθῶσι δὲ ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς ὁδοῦ πινακίδες. Ἡ τιμὴ ἔσεται μεγάλη διὰ τὸ Κοινοτικόν μας Συμβούλιον καὶ τὸν κ. Πρόεδρον αὐτοῦ.

Τέλος ἐπιδεικνύων ὑμῖν τὴν εἰκόνα τῆς ἡρωΐδος, εἰλημμένην ἐκ ξυλογραφικοῦ ἀντιτύπου, ὡς καὶ αὐτόγραφον αὐτῆς ὑπογραφήν, τεθειμένην κάτωθι ἐγγράφου, δι' οὗ κατὰ τὸ ἔτος 1839 ἐνοικίαζε τὰ ἐν Πάρῳ ὀλίγα ἀκίνητα κτήματά της ἐπὶ τετραετίαν, λόγῳ τῆς ἐσχάτης πενίας ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶχε περιέλθῃ, σᾶς παρακαλῶ νὰ ἀναφωνήσωμεν :

Αἰωνία ἡ μνήμη τῶν ἡρώων καὶ μαρτύρων τῆς Πατρίδος !

Ζήτω τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος !
